

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของลูกจ้างประจำ สังกัดกรมพลาริการทหารบก เป็นไปด้วยความถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและเพื่อใช้ในการอ้างอิง ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎี

1. ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  2. แนวคิด พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสต่าง ๆ เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  3. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  4. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ
  5. แก่นแท้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  6. หลักการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง
  7. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้
  8. แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการรายได้
  9. แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการรายจ่าย
  10. แนวความคิดเกี่ยวกับการบริโภคและการออม
  11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  12. กรอบแนวคิดในการวิจัย
- โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ปี 2517 ในระยะแรก ๆ ประชาชนไม่ให้ความสนใจมากนัก แต่หลังเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศเมื่อปี 2540 ประชาชนชาวไทยในทุก ๆ ระดับต่างหันมาให้ความสำคัญ

กับการพัฒนาและวิถีปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2546 อ้างถึงใน มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ, 2548, หน้า 2-3) ให้ความหมายว่า “เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของ” และให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เป็นผลมาจากการสังสมประสบการณ์ในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงมองเห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเหตุ-ปัจจัย ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของประเทศไทยให้อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงมุ่งสร้างความพอดีให้เกิดความสมดุลในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และการเมือง” (คณะอนุกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547, ปัจฉิมบท)

ประเวศ วะสี (2545, หน้า 5) มีความเห็นว่า “เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิบัติที่เชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงความเป็นประชาคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมรัฐแห่งชาติ และเป็นเรื่องใหญ่หรือระเบียบวาระแห่งชาติอย่างหนึ่ง”

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2546 อ้างถึงใน มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2547, หน้า 15) ให้ความเห็นว่า “เศรษฐกิจพอเพียง คือ วัฒนธรรมเป็นศีลธรรมที่เน้นความไม่ละโมภ มนุษย์แต่ละคนอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ และเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมั่นคงในปัจจัย 4 ความยั่งยืนของระบบนิเวศน์และวิถีชีวิต”

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545 อ้างถึงใน มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2547, หน้า 59) กล่าวโดยสรุปว่า “เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวมีความพอมีพอกินพอใจไม่ไข่มุ่งหวังแต่จะพุ่มเทศสร้างความสำเร็จยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว”

สุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์ (2544, หน้า 61-62) กล่าวโดยสรุปว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน มุ่งเน้นการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วจึงจำหน่าย ทำให้เกษตรกรสามารถเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด ประการที่สองเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน

เพื่อให้เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เมื่อกลุ่มชาวบ้านได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งหรือมีเครือข่ายกว้างขวางขึ้นเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมก็จะเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ประการที่สาม เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของควมมีเมตตา ความเอื้ออาทรและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนทั้งในมิติรายได้ ความมั่นคงของสถาบันครอบครัว และสถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น และสภาพแวดล้อม และการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม”

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547, หน้า 11-16) กล่าวในสรุปได้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองของชุมชนมีความหมาย 3 ระดับ ระดับจิตสำนึก หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชน ตระหนักถึงความสุขและมีความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี หรืออย่างสันโดษรู้สึกถึงความพอเพียงหรือดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้อดอยาก ไม่โลภหรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเผื่อแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน ระดับปฏิบัติ หมายถึง การนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ (ขั้นที่ตนเองได้) ขึ้นอยู่ได้อย่างพอเพียง ขึ้นอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และขึ้นอยู่ยั้งดีขึ้นด้วยการเรียนรู้ ระดับปฏิเสธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) หมายถึง เมื่อสมาชิกในชุมชนทุกคนปฏิบัติตามหลักการข้างต้นก็จะเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้นและเกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต...”

มูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติ (2548, หน้า 2-3) กล่าวว่า “เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามอัตภาพตามฐานะ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามวัตถุกระแสนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด”

จากคำนิยามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานต่าง ๆ นั้น แม้ว่าจะมีการให้ความหมายโดยภาพรวมไปในประเด็นเดียวกัน คือ หมายถึง การพอประมาณ และการพึ่งพาตนเอง อย่างไรก็ตามในรายละเอียดบางประเด็นยังมีการตีความที่หลากหลายออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทรรคนะและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน และเพื่อให้การกำหนดความหมายที่ชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกันทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาวิชา มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานไว้ในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนทั่วไป แนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชวินิจฉัยแล้ว ทางสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สรุปไว้ (2548, หน้า 1-2) ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...”

จากความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่คนไทยทุกคน โดยเน้นหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 3 ประการ คือ พอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุจากโลกภายนอกอย่างรวดเร็ว รวมทั้งทำให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

แนวคิด พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสต่าง ๆ เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้จะให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่างสังคมระดับท้องถิ่นและตลาดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือแนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัยและก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วงปีพ.ศ. 2540 เมื่อปีที่ประเทศไทยต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพเพื่อที่จะยืนหยัดในการพึ่งตนเองและพัฒนานโยบายที่

สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยการสร้างแนวคิดเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ ซึ่งคนไทยจะสามารถเลี้ยงชีพโดยอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NIC) พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้

เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีปัจจัย 2 อย่าง คือ

1. การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างปริมาณผลผลิตและการบริโภค

2. ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ

- เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน
- ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม
- รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก

ปัจจุบันแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการนำไปใช้เป็นนโยบายของรัฐบาลและปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, www.wikipedia.org)

พระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้รับความสนใจจากประชาชน เมื่อพระองค์ทรงเน้นย้ำว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแนวทางแก้ไขเพื่อให้ไทยรอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทในโอกาสต่าง ๆ เกี่ยวกับปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” มาโดยลำดับ มีดังต่อไปนี้ (Positioning Magazine, พฤศจิกายน 2549)

ปี 2517

“ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวังแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไป การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวัง และประหยัดนั้นก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์”

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่... ๒๘ พ.ค. 2555
เลขทะเบียน..... 245421
เลขเรียกหนังสือ.....

“เมืองไทยไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่ตำหนิ ไม่เคยพูด นี้เพิ่งพูดวันนี้ พูดเวลานี้ประเทศไทยไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงค่อนข้างจะแย เพราะว่าจะทำให้ล้มจม เศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้หมายถึงคือคนที่ทำธุรกิจก็ยอมต้องไปกู้เงิน เพราะว่าธุรกิจหรือกิจการอุตสาหกรรมสมัยใหม่คนเดียวไม่สามารถที่จะรวบรวมทุนมาสร้างกิจกรรมที่ใหญ่ เช่นเรื่องเขื่อนป่าสักทำคนเดียวไม่ได้หรือแม้หน่วยราชการหน่วยเดียวทำไม่ได้ เหล่านี้ไม่ได้อยู่ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานแต่ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เพราะมีคนเกี่ยวข้องกับกิจการนี้มากมาย แต่ว่าทำให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และจะทำให้เจริญ”

“เศรษฐกิจพอเพียงอีกอย่างหนึ่งไม่ค่อยอยากพูด เช่น การแลกเปลี่ยนเงิน ค่าแลกเปลี่ยนเงินค่าแลกเปลี่ยน นี้ได้พูดมา 2 ปี บอกว่าขอให้เงิน ค่าของเงินจะสูงจะต่ำเท่าไรก็ไม่ค่อยขัดข้อง แต่ว่าถ้าไม่สมดุลมันไม่ดี”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 23 ธันวาคม 2542)

ปี 2543

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือ เกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดีถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีตามเหตุการณ์กระทำ ก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิภาพ ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข

ทั้งหมดนี้พูดอย่างนี้ก็คือเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy ใครต่อใครก็ต่อว่า..ว่าไม่มี จะว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่าประหยัดแต่ไม่โซซัดโซเซ ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุขแต่พอเพียง”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2543)

ปี 2544

เศรษฐกิจพอเพียงกับภาคธุรกิจ

เศรษฐกิจพอเพียงเริ่มมีการนำไปประยุกต์ใช้กับ “ภาคธุรกิจ” ได้เช่นกัน โดยหัวใจอยู่ที่การครองตนของภาคธุรกิจในทางสายกลาง คือ พอประมาณ มีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกัน และมีบทบาทในการช่วยพัฒนาประเทศ

“...การอยู่พอมีพอกิน ไม่ได้หมายความว่า ไม่มีความก้าวหน้า มันจะมีความก้าวหน้าแค่พอประมาณ ถ้าก้าวหน้าเร็วเกินไปไปถึงขั้นเขายังไม่ถึงยอดเขาหัวใจวายแล้วก็หล่นจากเขา

ถ้าบุคคลหล่นจากเขา ก็ไม่เป็นไร ช่างหัวเขา แต่ว่าถ้าคน ๆ เดียวขึ้นไปวิ่งบนเขา แล้วหล่นลงมา บางทีทับคนอื่น ทำให้คนอื่นต้องหล่นไปด้วย อันนี้เดือดร้อน...”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 30 พฤษภาคม 2544)

ปี 2545

“เมืองไทยเนี่ยมีทรัพยากรดี ๆ ไม่ทำมาใช้ เดียวต้องไปกู้เงินอะไรที่ไหนมา มาพัฒนา ประเทศ จริง ๆ สุนัขฝรั่งก็ต้องซื้อ มา ต้องมี แต่ว่าเรามีของมีทรัพยากรที่ดี เราต้องใช้ ไม่ใช่สุนัข เท่านั้น อื่น ๆ ของอื่นหลายอย่างแล้วที่นายกฯ พูดถึงทฤษฎีใหม่ พูดถึงเศรษฐกิจพอเพียงเนี่ยเรา ไม่ได้ซื้อจากต่างประเทศ แต่ว่าเป็นของพื้นเมืองแล้วก็ได้ ไม่ได้ อ้อจะอ้างว่าเป็นความคิดพระเจ้าอยู่หัว ไม่ใช่ทำมานานแล้ว ทั้งราชการ ทำราชการ ทั้งพลเรือน ทั้งทหาร ทั้งตำรวจ ได้ใช้เศรษฐกิจพอเพียง มานานแล้ว...”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2545)

ปี 2546

“ความสะอาดจะสามารถสร้างอะไรได้มากนี่คือเศรษฐกิจพอเพียง สำคัญว่าต้องรู้จัก ขั้นตอน ถ้านึกจะทำอะไรให้เร็วเกินไป ไม่พอเพียง ถ้าไม่เร็ว ช้าไปก็ไม่พอเพียง ต้องให้รู้จักก้าวหน้า โดยไม่ทำให้คนเดือดร้อน อันนี้เศรษฐกิจพอเพียงคงได้ศึกษามานานแล้ว เราพูดมาแล้ว 10 ปีต้อง ปฏิบัติด้วย”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา, 4 ธันวาคม 2546)

ปี 2548

“...ท่านรองนายกฯ ทั้งหลายอาจไม่ทำ เพราะว่าเคยชินกับเศรษฐกิจที่ต้องใช้เงินมาก ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง ไม่พอเพียง นายกฯ และคุณหญิงอาจจะให้เพื่อนนายกฯ รองนายกฯ ต่าง ๆ ทำเศรษฐกิจพอเพียงสักนิดหน่อย ก็จะทำให้อีก 40 ปีประเทศชาติไปได้ แต่ก็มีแต่นายกฯ รองนายกฯ จัดการ รวมทั้งคู่สมรส ทำเศรษฐกิจพอเพียงก็เชื่อว่าประเทศจะมีความประหยัดได้ เยอะเหมือนกัน คือ ถ้าไม่ประหยัด ประเทศไปไม่ได้ คนอื่นไม่ประหยัด สำหรับคณะรัฐมนตรี ประหยัด คณะรองนายกฯ ประหยัดจะทำให้ไปได้ดีขึ้นเยอะ”

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจ (2540, หน้า 15) และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น

จากความยากจน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (กลุ่มพัฒนากรอบแนวความคิดทางทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 2546, หน้า 33)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีเศรษฐศาสตร์พอเพียง คือ องค์ความรู้ อยู่เบื้องหลังเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความรู้ในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุดสำหรับประชาชน อันก่อให้เกิดความเข้มแข็งทุกส่วนโดยร่วมมือกัน สิ่งที่ยากจะกลับกลายเป็นสิ่งที่ย่าง ทำให้เห็นคุณค่าซึ่งกันและกันให้ความสำคัญกับ “คุณค่า” ซึ่งเกี่ยวกับจิตวิญญาณมากกว่ามูลค่า “มูลค่า” ซึ่งเกี่ยวกับเงิน จึงนำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน โดยสามารถจะประสานเข้ากับระบบโลกได้ที่เรียกว่า ความเป็นไทยในระบบสากล (Localization Within Globalization) (ธำรง อุดมไพจิตรกุล และคณะ, 2544, หน้า 45)

- เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

- เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด หากกล่าวโดยสรุปคือ หันกลับมายึดเส้นทางการดำรงชีวิต

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลด ละ ความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า ...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพ ชอบเป็นหลักสำคัญ”

3. ละ เลิก การแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมี พระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่ง ที่ให้ความชัดเจนว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้

เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลด ละ สิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากอายต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ในห้องงามสมบูรณ์” (วิทยานิพนธ์ และคณะ, 2542, หน้า 25)

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสานหัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

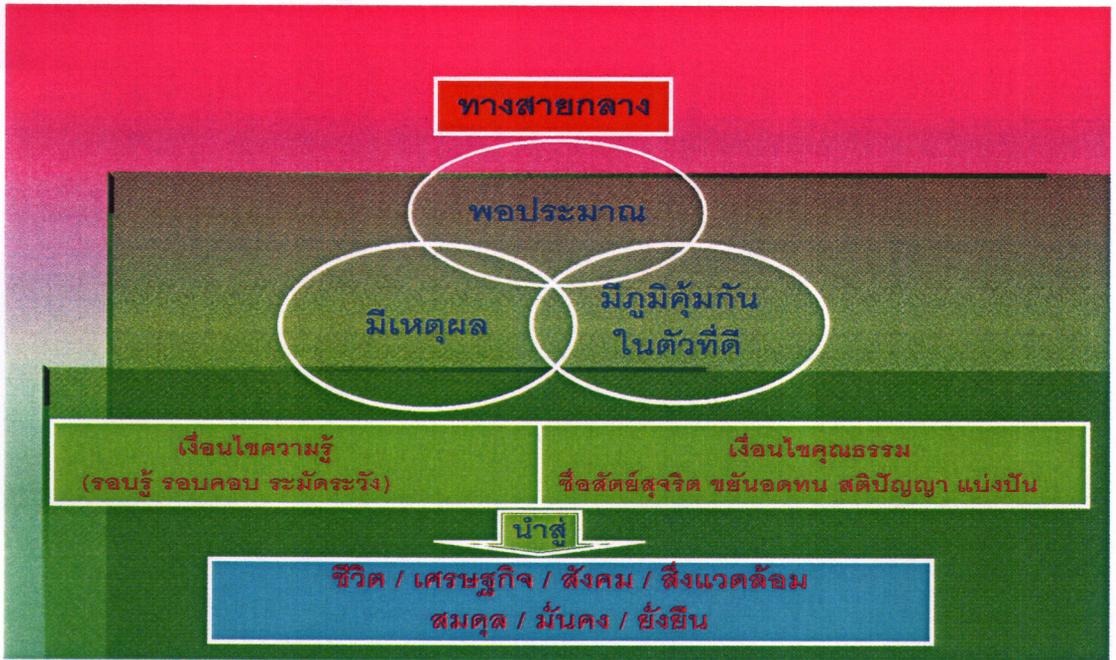
ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

แก่นแท้และความหมายที่สำคัญมี 2 นัย คือ เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร และอีกนัยหนึ่งคือ ความหมายแปลว่าอะไร “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” คือ หลักคิดเพื่อการดำรงชีวิตการที่เราจะมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้เราต้องมีหลักคิดว่าเราจะดำรงชีวิตอย่างไร เพื่ออะไร ทำอะไรและสุดท้ายเป้าหมายของชีวิตคืออะไร ตรงนี้แหละคือแก่นแท้ของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งก็คือวิถีชีวิตของคนไทยที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมไทย หรือภูมิสังคมแบบไทย ๆ กล่าวคือ เป็นหลักคิดในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของประเทศไทย

จากการค้นคว้า การสืบค้นข้อมูล และงานวิจัยที่ได้ทำในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการดำรงชีวิตที่ตกผลึกจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีประสบการณ์ในการพัฒนาประเทศ ทรงเข้าพระราชหฤทัยในคนไทย สังคมไทย ทรงรู้จักภูมิประเทศของไทยทั้งหมด รวมถึงประสบการณ์ส่วนพระองค์ในการพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพระองค์ท่านตกผลึกทางความคิดว่า หลักคิด หลักปฏิบัติ และหลักการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสมกับคนไทยมากที่สุด ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงปี 2538-2539 พระองค์ท่านได้พระราชทานแนวคิด “เกษตรทฤษฎีใหม่” ซึ่งมีลักษณะเป็นขั้นเป็นตอน เน้นเรื่องการทำเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเหมาะสมกับภาคชนบทไทยมากกว่าภาคเมืองและต่อมาในปี 2540 พระองค์ท่านได้พระราชทาน “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้ภาคเกษตร ภาคชนบท ภาคเมือง ภาคเอกชน ภาครัฐ นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งคิดว่า 2 มิตินี้เป็นมิตินี้สำคัญมากของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพอสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพ 1 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในเงื่อนไขพื้นฐาน ความรู้คู่คุณธรรมจะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน

การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ ในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

ในเชิงทฤษฎีสามารถแยกองค์ประกอบทั้งสามของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ส่วนที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรในสถานการณ์ที่ปราศจากผลกระทบภายนอก (Deterministic Optimality) ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ และความมีเหตุผล และส่วนที่เป็นองค์ประกอบที่เสริมประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรให้พร้อมต่อการรองรับผลกระทบจากภายนอก ซึ่งมีความไม่แน่นอน (Stochastic Optimality) อันได้แก่ การมีภูมิคุ้มกันในตัว

แนวคิดเรื่องความพอประมาณมี 2 แนวทางหลัก ได้แก่ ความพอประมาณ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ทางสังคมที่ถูกกำหนด และความพอประมาณโดยเปรียบเทียบกับศักยภาพของตนเอง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความหมายครอบคลุมกระบวนการ Optimization ภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ หรือใกล้เคียงกับแนวคิดเรื่อง bounded rationality นอกจากนี้ความพอประมาณยังสามารถนำมาซึ่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน หรือการสร้างประสิทธิภาพในเชิงพลวัตได้ด้วย สำหรับความมีเหตุมีผลในบริบทของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องด้วยมีปัจจัยในเรื่องคุณธรรมกำกับควบคู่กับการดำเนินทางสายกลางในขณะที่คำจำกัดความทางทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับความมีเหตุมีผล เช่น Rationality หรือ rational expectation และ common knowledge ไม่สามารถอธิบายความมีเหตุมีผลในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างสมบูรณ์

ส่วนแนวคิดเรื่องระบบภูมิคุ้มกันในตัวของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยรวม กล่าวคือ มีลักษณะในการบริหารความเสี่ยง การกระจายความเสี่ยง การป้องกันความเสี่ยง การลดความเสี่ยง และการสร้างกลไกที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่ายังมีข้อแตกต่างในด้านของหลักการตัดสินใจซึ่งทางสายกลางเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจได้แทนหลัก Optimization และอาจจะเหมาะสมกว่าภายใต้ข้อจำกัดของความไม่แน่นอนจากอนาคต

สำหรับเงื่อนไข 2 ประการ คือ ความรู้และคุณธรรมในระบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้ 3 ด้าน คือ รอบรู้ในวิชาการต่าง ๆ รอบคอบในการเชื่อมโยง และระมัดระวังในการนำความรู้ไปใช้ ส่วนเงื่อนไขคุณธรรมที่ต้องมีคุณธรรมในมิติของจิตใจ และการกระทำที่เน้นความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน และความเพียร ยังจำเป็นต้องวิเคราะห์เพิ่มเติมว่า เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร นอกจากนี้แล้วยังต้องมีการค้นคว้าเพิ่มเติมถึงบทบาทของรัฐ บทบาทของกลไกตลาดและบทบาทขององค์กรและชุมชนต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดหลักเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ทางสายกลางสมดุล/มั่นคง/ยั่งยืนเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม มีเหตุผลมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอประมาณเงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรมนำสู่เป้าหมายมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางวัตถุ สังคมและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

สำหรับการดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับด้วยกัน

1) เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล

เป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพในการประกอบอาชีพเดินทางสายกลาง ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้

2) เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจเพื่อการเกษตรที่เน้นการพึ่งพาตนเอง

เกษตรกรจะใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดินโดยเฉพาะแหล่งน้ำ และกิจกรรมการเกษตรได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และความต้องการของเกษตรกรเอง ด้วยการนำเรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง ฐานการผลิตความพอเพียงมาใช้ในไร่นาของตนเอง โดยเริ่มจากการผลิตจะต้องทำในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่นาและทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ให้มีความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตรในไร่นา มีกิจกรรมเกื้อกูลกัน กิจกรรมเสริมรายได้

ใช้แรงงานในครอบครัวทำงานอย่างเต็มที่ลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนการผสมผสานกิจกรรมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมง ในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3) ปัจจัยทางด้านความรู้ เทคโนโลยี และการศึกษา

- ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี หรือนำมาประยุกต์ใช้ โดยไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมของสังคมไทยที่สะสมกันมา

- ปัญหาด้านหลักสูตรการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมแต่หลักวิชา ไม่ได้สอนให้คนคิดเป็น ทำเป็นทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งผลิตเด็กที่มีความรู้แต่ไม่มีคุณธรรม บัณฑิตส่วนใหญ่ ทำงานเพื่อสนองผลประโยชน์ของบริษัทธุรกิจหรือนายทุน ไม่ได้เข้าใจสภาพชุมชนหรือปัญหาสังคม ที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่หรือนำความรู้ที่ได้เรียนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน ตนเองได้

- ระบบการศึกษาขาดคุณภาพ ไม่สนใจให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาสมัครใจ เป็นครูที่ดี ขณะที่สมาชิกที่เป็นนักศึกษาเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวมาเป็น ภาระของครอบครัวที่พ่อแม่พี่น้องต้องหาเงินมาส่งเสียให้เรียน

4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การที่สมาชิกในชุมชนไม่รู้จักรักษาคุณค่าของทรัพยากรหรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของปริมาณและคุณภาพของ ทรัพยากรธรรมชาติที่เคยมีอย่างสมบูรณ์ในอดีต ที่ดินถูกใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเนื่องจาก เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดินไม่รู้จักรักษา ไม่รู้วิธีการ หรือจัดการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ หรือทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5) กิจกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยที่ยังไม่มีการกล่าวถึง ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจัดประเภทของกิจกรรมได้เป็น 3 กลุ่มกิจกรรมหลัก ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- กิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่า ด้วยการหมุนเวียนทุนธรรมชาติภายในพื้นที่และด้วยวิธีการ ทำเกษตรที่เน้นปลูกเพื่อกินเองก่อน ที่ผ่านมาชุมชนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูกผักและข้าวที่ปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพรของชุมชน การคิดค้นสารไล่แมลงสมุนไพร การทำถ่านชีวภาพ การรวมกลุ่มขยายพันธุ์ปลา การแปรรูปผลผลิต และการทำการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

- การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ชุมชนได้รวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากความรักและความเอื้ออาทรของสมาชิกในชุมชน เช่น กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การนมัสการพระให้มาช่วยสอนจริยธรรมและศีลธรรมในโรงเรียน ของชุมชน กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกันผ่านศูนย์การเรียนรู้หรือโรงเรียนเกษตรกรใน หมู่บ้าน การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด การจัดตั้งร้านค้าที่เป็น ของชุมชนเอง การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ การรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการผลิตของกลุ่มต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มทำขนมของแม่บ้าน หรือรวมกลุ่มเพื่อปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ชุมชน ยังได้ตั้ง กองทุนข้าวสารร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ในต่างภูมิภาค เพื่อค้าขายหรือผลิระหว่างกัน รวมทั้ง เพื่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และขยายผลการพัฒนาไปยังเครือข่ายชุมชนอื่น ๆ ด้วย

- กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึกท้องถิ่น ส่งเสริมวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของ เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนได้ ริเริ่มกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังจริยธรรมความดีงาม และจิตสำนึกรักท้องถิ่น ให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกของชุมชน เช่น กิจกรรมที่ปลูกฝังสมาชิกในชุมชนให้มีความเอื้ออาทรต่อกัน มากกว่าคำนึงถึงตัวเงิน หรือวัตถุประสงค์เป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกทำบุญซี อย่างโปร่งใสและสุจริต กิจกรรมการพัฒนาครูในชุมชนให้มีคุณภาพและมีจิตผูกพันกับท้องถิ่น เป็นสำคัญ รวมทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนพึ่งตนเองก่อนที่จะพึ่งหรือขอความช่วยเหลือ จากคนอื่น

6) การปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่าย ลดความฟุ้งเฟ้อ ในการดำรงชีพ “ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง” ยึดถือการประกอบ อาชีพด้วยความถูกต้องและสุจริต “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ” ละ เลิก การแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง “ความสุขความเจริญอันแท้จริง หมายถึง สุข ความเจริญ ที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังจากผู้อื่น” มุ่งเน้นหาข้าวหาปลา ก่อนมุ่งเน้นหาเงินหาทองทำมาหากิน ก่อนทำมาค้าขาย ภูมิปัญญาชาวบ้านและที่ดินทำกิน คือ ทุนทางสังคม ตั้งสติที่มั่นคง ร่างกาย ที่แข็งแรงปัญญาที่เฉียบแหลม นำความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเพื่อปรับวิถีชีวิตสู่การพัฒนาที่ ยั่งยืน

คู่มือชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : วิธีชีวิตพอเพียง

การจะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประพฤติปฏิบัติได้นั้น ควรทำเป็นแผนสำหรับปฏิบัติในแต่ละวันแต่ละเดือนแต่ละปี และทำไปจนกลายเป็นนิสัยประจำตัว มีวิธีการดังนี้

1. การเก็บออม 7 วิธี

- 1.1 กำหนดเป้าหมายการเก็บออม (แต่ละเดือน แต่ละปี จะมีเงินออมเท่าไร)
- 1.2 กำหนดเป้าหมายการใช้จ่าย (แต่ละวัน แต่ละเดือน จะมีเงินเท่าไร เมื่อไรต้องใช้จ่ายก้อนใหญ่)
- 1.3 ประหยัดรายจ่าย (จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับเป้าหมายการใช้จ่าย เพื่อให้มีเงินเหลือมากขึ้น)
- 1.4 จ่ายค้ำค่า (จ่ายเท่าเดิม แต่ได้ประโยชน์มากขึ้น)
- 1.5 ใช้เท่าที่จำเป็น (น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ)
- 1.6 พึ่งระวังค่าใช้จ่ายที่มักจะไม่ถึง (ค่าธรรมเนียมรายเดือน รายปี ค่าภาษี ค่าดอกเบียบัตรเครดิต ค่าปรับจ่ายหนี้ช้า)
- 1.7 ไม่ก่อนนี้โดยไม่จำเป็นและเกินกำลัง (หนี้มีได้แต่ต้องไม่เกินกำลังและต้องชำระคืนให้หมดโดยเร็ว)

2. เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย หลักง่าย ๆ ในการออม ฉลาดซื้อ ฉลาดใช้ ช่วยลดรายจ่ายสบายกระเป๋า

- 2.1 การลงทุนทำมาค้าขาย
- 2.2 หาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยอาจต้องลงทุน ลงทั้งแรง
- 2.3 ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเป้าหมายในการเพิ่มเงินเดือนหรือหาโอกาสก้าวหน้าขึ้นในอนาคต

รายจ่ายแต่ละอย่างมีระดับความสำคัญไม่เท่ากัน เราควรใช้จ่ายกับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตก่อน เช่น ค่าอาหาร ค่าที่อยู่อาศัย และพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

รายจ่ายในแต่ละเดือนของครอบครัว

รายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัว จำนวน 100 เปอร์เซ็นต์ จัดสรรใช้จ่ายไปกับสิ่งดังต่อไปนี้

- ที่อยู่อาศัย ค่าเช่า หรือค่าผ่อนชำระเงินกู้บ้าน 25 - 30 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว
- ค่าอาหาร 25 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว

- ค่าเสื้อผ้า 10 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว
- ค่าเดินทาง (ค่ารถ ค่าน้ำมัน หรือค่าผ่อนชำระเงินกู้รถ) 10 – 15 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว
- ค่าสาธารณูปโภค (ค่าน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์) 5 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว
- ค่ารักษาพยาบาล 5 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว
- ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และสินทนากการ (ท่องเที่ยว บ้านเทิง) 5 – 10% ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว
- การเก็บออมหรือเงินลงทุน 5 – 10 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว
- ถ้าคิดจะก่อหนี้เงินกู้เพื่อเช่าซื้อที่อยู่อาศัย ไม่ควรให้มีภาระก่อนผ่อนชำระเกิน 30 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ต่อเดือนของครอบครัว

การลดรายจ่าย คือ การฉลาดใช้สิ่งของต่าง ๆ รอบตัวให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมไปถึงการฉลาดซื้อใช้ด้วย

การฉลาดซื้อ คือ การเลือกซื้อสินค้าที่คุ้มค่าคุ้มประโยชน์

การฉลาดใช้ คือ การรักษาสิ่งของต่าง ๆ ให้คงอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการใช้งานไปได้นาน ๆ รวมถึงการประหยัดค่าใช้จ่ายจำพวก ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์อีกด้วย ที่สำคัญ คือ การฉลาดใช้ชีวิต เพราะชีวิตของเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินทองหรือสิ่งของนอกกายแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังอยู่ที่การใช้ชีวิตอย่างเหมาะสม สุขกาย สุขใจ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีความทุกข์จนนำไปสู่ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น

เพิ่มรายได้	=	ฉลาดหา
ลงทุนค้าขาย	=	แรงงาน + แรงเงิน
ลงทุนทางการศึกษา	=	แรงงาน + แรงเงิน
ลดรายจ่าย	=	ฉลาดซื้อ + ฉลาดใช้
ฉลาดซื้อ	=	ซื้อตามความจำเป็น ซื้อของต้นทุนต่อหน่วยต่ำ
ฉลาดใช้	=	รักษาข้าวของเครื่องใช้ให้อยู่ในสภาพดี ประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ
ฉลาดใช้ชีวิต	=	มีความสุขอย่างพอเพียง

3. การออมด้วยสมการง่าย ๆ และเลข 10

3.1 การออมด้วยสมการง่าย ๆ และเลข 10

เงินออม = รายได้ - รายจ่าย

3.2 สมการข้อ 3.1 อาจทำไม่ได้ นำการออมเงินแบบ ลบ 10 มาใช้

หมายถึง เมื่อเราหาเงินมาได้เท่าไรให้หักไว้เป็นเงินออมก่อนที่จะเอาไปใช้จ่ายทันที 10 เปอร์เซ็นต์ ของเงินที่หามาได้

3.3 การออมเงินแบบบวก 10

หมายถึง ถ้าเราใช้เงินไปเท่าไร ต้องเก็บเงินเพิ่มให้ได้ 10 เปอร์เซ็นต์ ของเงินที่ใช้ไป เช่น ซื้อของไป 2,000 บาท ก็ต้องออมเงินเพิ่ม 200 บาทไปพร้อม ๆ กัน วิธีนี้เหมาะสำหรับที่ชอบจับจ่ายใช้สอย

4. สมุดบัญชี-ครัวเรือน (รายรับ-รายจ่าย) หมายถึง สมุดใช้จดบันทึกรายได้ออกค่าใช้จ่ายในครัวเรือนตนเองว่ามีมากน้อยอย่างไร ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพัฒนาตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัว (รู้รับรู้จ่าย รู้กำไรขาดทุน)

หลักง่าย ๆ ในการบริหารเงิน

“เมื่อจด.....เมื่อจำ....ไม่มีจน”

สาเหตุที่สำคัญของปัญหาเหล่านี้ คือ การที่เราขาดความยับยั้งชั่งใจจะจ่ายโดยไม่จดจำ กว่าจจะรู้ตัวอีกทีก็ไม่มีจะจ่าย

แก่นแท้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1) แนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ทั้งในระดับบุคคล องค์กร ชุมชน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่การใช้ชีวิตที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงนี้สามารถใช้ได้ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่มองค์กร ชุมชน และภาครัฐ ยกตัวอย่างเช่น หน่วยที่เล็กที่สุดคือตัวเราเอง การใช้ชีวิตที่สมดุลทั้งทางกายและจิตเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ใช่เอาแต่เรื่องทางกายอย่างเดียว แต่งตัวสวยงามแต่จิตใจเศร้าหมอง หรือเอาแต่เรื่องทางจิตอย่างเดียว อดอาหารไม่ดูแลร่างกายก็ไม่ได้ พอเริ่มมีครอบครัวก็มีหลายมิติที่ต้องสร้างให้เกิดความสมดุล ทั้งในการใช้เวลาชีวิตส่วนตัว ครอบครัว การงาน และจิตใจ

ในการทำงานก็ต้องขยันหมั่นเพียรอดทนทำงานให้มีรายได้อย่างน้อยก็พอเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ เมื่อตัวเองพอมีพอกินระดับหนึ่งก็ควรคำนึงถึงความพอประมาณในการบริโภค

ส่วนที่มีเกินพอหรือไม่จำเป็นก็ควรเอื้อเพื่อแบ่งปันให้กับสังคมผู้ที่ยังขาดแคลนในด้านต่าง ๆ หรือ ด้อยโอกาส และยังต้องการความช่วยเหลือยังมีอยู่มาก การแบ่งปันช่วยเหลือกันจะนำไปสู่ ความสามัคคี ความพอเพียงในชุมชนและในสังคมได้ การไม่เบียดเบียนตนเอง ครอบครัวยุติคนอื่นใน สังคมจะทำให้เราอยู่กันได้อย่างสันติสุข

ส่วนในระดับองค์กรชุมชนหรือสังคมนั้นก็ต้องพยายามรักษาสมดุลทางสังคม สมดุล ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องสร้าง สมดุลให้เกิดขึ้นในสังคม การแบ่งปันเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันนั้นสามารถนำไปสู่ความสันติสุขและ ความสามัคคีได้ระดับหนึ่ง สิ่งที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือหลักการไม่เบียดเบียนกัน ไม่เบียดเบียนชีวิต หรือทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อหาประโยชน์ใส่ตัวเอง เป็นต้น การให้เกียรติ เคารพสิทธิของผู้อื่น เอาใจเขา มาใส่ใจเขา เป็นการดำรงตนตามหลักมีเหตุผล หรืออย่างกลุ่มพัฒนาต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์แม่บ้าน ถ้าเกิดทำผลผลิตมาแล้วเกิดความไม่เท่าเทียม บางคนผลผลิตมากบางคนผลิตน้อย หรือผลิตปริมาณเท่า ๆ กันแต่รายได้เฉลี่ยแบ่งแล้วไม่เกิดความสมดุลกันเขาก็อยู่ไม่ได้ การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ของกลุ่มก็ต้องใช้สมเหตุสมผลมิฉะนั้นความสมดุลก็ไม่สามารถ เกิดขึ้นได้

ในระดับชาติ ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ถ้าการพัฒนาเป็น แบบรวบรัดกระจุก จนกระจาย สังคมเกิดปัญหาขึ้น คนจนอาจลุกขึ้นมาประท้วง ความสันติสุข รู้รักสามัคคีก็ยากที่จะรักษาได้ และไม่ได้หยุดเพียงแค่นั้น โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เป็นไปตามกฎอนิจจัง เพราะฉะนั้นเราต้องไม่ประมาทต้องตั้งสติให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง คิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไร ทั้งหมดนี้ก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับ ตัวเอง ถ้าเราใช้ชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีชีวิตก็จะปรับเปลี่ยนเข้าสู่ สมดุลและสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้

“เราจะสร้างสังคมสันติสุข สร้างความสามัคคี และสร้างความมั่นคงยั่งยืนได้ ต้องสร้างสมดุลแบบนี้ให้เกิดขึ้นในทุกระดับ ทุกขั้นตอน เหมือนรถยนต์ที่ต้องมี 4 ล้อ หากขาดล้อใด ล้อหนึ่งไปรถก็แล่นไม่ได้” จะเห็นว่า “ความสมดุล” ในหลาย ๆ มิติ จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการอยู่ร่วมกัน ของมนุษย์ แต่มนุษย์ก็ต้องตระหนักว่า เราต้องอยู่แบบสมดุลกับธรรมชาติด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะเกิด เหตุการณ์ดังเช่น ภัยพิบัติน้ำท่วม ฝนแล้ง ที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงสมดุล ทางธรรมชาติ หรือการไม่เบียดเบียนธรรมชาติ อย่างคนไทยในปัจจุบันป่วยเป็นโรคแปลก ๆ มากกว่าคนสมัยก่อน เพราะรับประทานอาหารที่เคลือบไปด้วยสารเคมีและยาฆ่าแมลง เพราะเรา มีความเชื่อที่ผิด ๆ ว่าของดีคือของที่สวยงาม ซึ่งทำให้ผู้ผลิตหรือเกษตรกรเขาต้องผลิตของตาม

ต้องคิดและทำบนหลักของเหตุผล จะทำอะไรพอประมาณได้ เราต้องคิดแบบมีเหตุมีผลไม่คิดเข้าข้างตัวเอง คิดรอบคอบ และต้องรอบรู้ สังเกตว่าพระองค์ท่านเน้นการทำอะไรที่รอบคอบระมัดระวังเป็นขั้นเป็นตอน เพราะจะได้ผิดพลาดน้อยถ้ารีบทำจะผิดพลาดมาก

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเราต้องรู้จักการป้องกันไว้ดีกว่าแก้ การพัฒนาทุกระดับต้องมีการสร้างภูมิคุ้มกันไว้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น การมีระบบเงินออม การรักษาสุขภาพร่างกายตนเองให้ดี การมีระบบสวัสดิการที่ดีในตลาดแรงงาน ในระบบเศรษฐกิจที่มีอัตราดอกเบี้ยและค่าเงินบาทที่สมดุลกันก็ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นต้น

หลักการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจพึ่งตนเองโดยนำความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ปรับใช้เพื่อให้เกิดความสมดุลกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เกิดความพอดีต่อการดำรงตนพึ่งตนเองได้ที่เป็น การประยุกต์ตามหลักการ ดังนี้

1. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 10-15 ไร่
2. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง หรือขั้นแรก ทำการผลิตกิจกรรมการเกษตร พืช สัตว์ และประมงในไร่นา ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่าง “พออยู่ พอกิน” หรือสามารถพึ่งตนเองได้
3. มีข้าวพอเพียงในการบริโภคในครัวเรือน
4. ปัจจัยสำคัญ คือ การจัดการที่ดิน แหล่งน้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ แรงงาน และการลงทุนในไร่นา
5. กิจกรรมการเกษตรหลายชนิดเพื่อลดความเสี่ยงและมีรายได้ต่อเนื่อง
6. ควรมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ หรือการชลประทานมาเติมสระน้ำในไร่นา ในกรณีที่ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง
7. ในขั้นที่หนึ่งการแบ่งสัดส่วนของพื้นที่ในอัตราส่วน 30:30:30:10 เป็นการจัดการพื้นที่ตามทฤษฎีใหม่ สามารถประยุกต์เปลี่ยนแปลงสัดส่วนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ได้
8. ในขั้นที่สอง เกษตรกรรวมกลุ่มมุ่งเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยแต่ละครอบครัวต้องมีความพอเพียง “พออยู่ พอกิน” และเข้มแข็งก่อนขอความช่วยเหลือจากรัฐและเอกชน
9. ในขั้นที่สาม เมื่อชุมชนหรือกลุ่มเข้มแข็งจึงร่วมกับคนภายนอกค้าขายและสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจ
10. สร้างประโยชน์ร่วมกัน โดยร่วมพลังการผลิต การจัดการ และการค้าขาย
11. ด้วยหลักของทฤษฎีใหม่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวทางการประยุกต์ทฤษฎีใหม่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

1. ความรู้และความเข้าใจ

1.1 ภูมิปัญญาและประสบการณ์ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการปรับใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดหนทางในการแก้ไขปัญหาให้มากขึ้น เพราะปัญหา/ความรู้/ความเข้าใจ เป็นวิวัฒนาการที่สอดคล้องกันมาตลอด ถ้าเกิดปัญหาก็ต้องแก้ด้วยสติปัญญา นี่คือหลักการที่ทำให้เราจะต้องนำความรู้ความเข้าใจมาทดลองปฏิบัติดังนี้

1.2 ทฤษฎีใหม่ไม่ใช่วิธีการหรือเทคนิคเดียวเท่านั้นในการที่จะแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้ทุกกรณีทุกพื้นที่

1.3 ทฤษฎีใหม่เป็นทางเลือกทางหนึ่งที่มีหวังแก้ไขปัญหาให้สามารถอยู่ได้ในระดับพอเพียง พออยู่ พอกิน

1.4 ทฤษฎีใหม่เป็นการจัดการหรือวิธีการจัดการทรัพยากร หรือการจัดการพื้นที่ ที่เกี่ยวกับดินและน้ำ การปลูกพืชและพันธุ์ไม้ ให้สามารถดำรงชีพ และประกอบอาชีพการเกษตรอย่างเหมาะสม อยู่ได้ในพื้นที่ของตนเองอย่างพออยู่พอกินในเบื้องต้น

1.5 ทฤษฎีใหม่ในชั้นที่หนึ่ง เป็นระบบการทำฟาร์มที่มีระบบย่อยอยู่ในระบบใหญ่ ได้แก่ ระบบการทำนา ระบบการปลูกพืชผสมผสาน ระบบการจัดการน้ำ และระบบครัวเรือน เกษตรกร

1.6 ทฤษฎีใหม่ในชั้นที่หนึ่ง เป็นการจัดการพื้นที่ในสัดส่วน 30:30:30:10 ตามทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติมิใช่สูตรตายตัวสามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

1.7 ทฤษฎีใหม่มุ่งพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะการบริหาร การจัดการ และการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพ

1.8 ทฤษฎีใหม่สร้างความเข้มแข็งจากการพึ่งพาตนเอง

1.9 ทฤษฎีใหม่ต้องอาศัยความขยันมั่นเพียร ความอดทน การประหยัด

1.10 ทฤษฎีใหม่สอนให้คนรู้จักความสามัคคีรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.11 ทฤษฎีใหม่สอนให้คนรู้จักการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ทั้งใกล้ชิด และห่างไกล โดยอาศัยความยุติธรรมและคุณธรรม

2. ความพร้อมและการจัดการ

2.1 สภาพพื้นที่ เช่น ที่ดินและแหล่งน้ำในไร่นา เป็นต้น บางสภาพพื้นที่ทำได้ดินเหมาะสม ดินสามารถปลูกพืชได้ และเก็บกักน้ำได้

2.2 เทคโนโลยีการผลิต การจัดการ และการตลาด

2.3 เงินลงทุนและเงินทุนหมุนเวียนเล็กน้อยหากมีความเพียร

2.4 ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร เช่น เคยปลูกพืชอย่างเดียว กลับมาปลูกหลายชนิด ทำงานในไร่นาบางฤดูกาล กลับต้องทำตลอดปีอย่างมีความสุข และมีความอบอุ่นกับครอบครัว

2.5 มีทักษะความขยันมั่นเพียร อดทน ทดลอง ศึกษา เรียนรู้จริงจากการปฏิบัติ และรอคอยความสำเร็จ

3. ความร่วมมือและความสามัคคี

3.1 ร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน และประชาชน

3.2 ความร่วมมือของคนในกลุ่ม ชุมชน และท้องถิ่น

3.3 ความสามัคคีร่วมกันเอื้ออาทรต่อกัน

3.4 ระดมทุน ทรัพยากรการผลิต คน และอื่น ๆ ในการดำเนินงาน

4. การนำทฤษฎีใหม่มาใช้ในไร่นา

ทำให้เกษตรกรมีน้ำมีท่า มีกินมีใช้ และครอบครัวอยู่สุขสบาย มีน้ำมีท่า มีแหล่งน้ำในไร่นา เช่น น้ำในร่องสวนไม้ผล และพืชผัก บ่อเลี้ยงปลา บ่อบาดาล สระน้ำ เพื่อมีไว้ใช้ในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง มีกิน มีกิจกรรมพืชอาหารโดยเฉพาะการทำนาสามารถมีข้าวไว้บริโภคตลอดทั้งปีในครอบครัว หากเหลือจึงจำหน่าย ทั้งนี้ยังสามารถปลูกพืชที่เป็นอาหารแทรกในกิจกรรมการเกษตรอื่น โดยการปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกพืชแซมในสวนไม้ผล ในพื้นที่ในไร่นา เช่น พืชตระกูลถั่ว ถั่วเหลือง ถั่วเขียว งา ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ตลอดจนพืชผัก และการเลี้ยงสัตว์บกสัตว์น้ำ มีใช้มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ และลดต้นทุนการผลิต โดยการส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น การปลูกพืชแซมในสวนไม้ผลและไม้ยืนต้น ได้แก่ กิจกรรมพืชไร่ พืชผัก และไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนี้แล้วยังสามารถปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นเป็นไม้ใช้สอย และใช้ประโยชน์อย่างอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น เป็นแนวรั้วและขอบเขตเป็นพืชบังลม เป็นพืชที่สร้างความชุ่มชื้นให้กับระบบการผลิตการเกษตร ทำให้ระบบนิเวศเกษตรดีขึ้น ครอบครัวอยู่สุขสบาย เกษตรกรมีบ้านเรือนโดยอยู่อาศัยในพื้นที่ทำการเกษตรทำให้สามารถดูแลเรือกสวนไร่นาและกิจกรรมการเกษตรได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังสามารถทำกิจกรรมการเกษตรรอบ ๆ บริเวณที่อยู่อาศัยเพื่อใช้ในการบริโภค และใช้

สอยอื่น ๆ เช่น ปลูกไม้ผลสวนหลังบ้าน พืชผักสวนครัวไม้ดอกไม้ประดับ พืชสมุนไพร และใช้วัสดุที่มีอยู่ในไร่ นา และท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เช่น การเพาะเห็ด การทำปุ๋ยหมัก และการเลี้ยงสัตว์ ทำให้ลดรายจ่ายด้านอาหารและยา นอกจากนี้ยังมีรายได้เสริมจากการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค

5. เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของการครองชีพ

วาทกรรมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่สร้างความตื่นตัวต่อทุกวงการ คือ กระแสพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจริญพระชนมพรรษาครบ 70 พรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2540 มีใจความเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

“...มาใหม่ ๆ นี้โครงการต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น โรงงานก็เกิดขึ้นมาก จนกระทั่งคนเขานึกว่าประเทศไทยเป็นเสือตัวเล็ก ๆ และเป็นเสือตัวโตขึ้นเราไปเห่อว่าจะเป็นเสือ

ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินและมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง

อันนี้เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับครอบครัวอย่างนั้นมากเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งอย่างอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไรไม่ต้องเสียค่าขนส่งมาก...” (จากรูวรรณ ธรรมวัตร, 2543)

ถ้าหากพิจารณาจากคำจำกัดความเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ตามความหมายที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงให้ไว้เองในความหมายที่แปลว่าความพอประมาณ ซื่อตรงไม่โลภอย่างมาก และไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือกล่าวย่อ ๆ ก็คือ ความพอประมาณ และมีเหตุผล ซึ่งคำว่ามีเหตุผลในที่นี้มีความหมายถึงการมีเหตุผลแบบพุทธ นั่นก็คือ ซื่อตรง ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่นซึ่งต่างกับเหตุในเศรษฐศาสตร์ตะวันตก นั่นก็คือการที่มนุษย์มุ่งที่จะแสวงหาประโยชน์ให้ตนเองเป็นหลักเป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผล

เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ เน้นความพอสมควรมัน มีรากความคิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือรู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ทางสายกลาง” ส่วนเป้าหมายการผลิตและการบริโภคในพุทธเศรษฐศาสตร์ ต้องการที่จะทำให้ระบบทั้งระบบดำเนินต่อเนื่องไปในลักษณะที่ยั่งยืน (Sustainable) โดยที่มนุษย์สามารถลดความทุกข์และเข้าถึงความสุขในระดับชั้นต่าง ๆ เป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่นิพพาน ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญาตั้งนั้น

จึงต้องการการบริโภคน้อยกว่าเพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่โลภมากจนเกินไปจนเกิดกิเลส เพราะทำให้ปัญญาไม่เกิดเช่นกัน ประเด็นนี้จึงเป็นหลักของเศรษฐศาสตร์พอเพียง ซึ่งเน้นความพอประมาณหรือทางสายกลาง ตามความหมายไม่โลภจนเกินไปและการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ก็จะครบถ้วนตามความหมายของพระราชดำรัสเศรษฐศาสตร์พอเพียงนั่นเอง ซึ่งจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในความหมายของการสร้างความพึงพอใจสูงสุด (Utility Maximization) ตามกรอบความคิดของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ทั้งนี้เพราะถ้าพิจารณาจากมุมมองของพุทธเศรษฐศาสตร์ อรรถประโยชน์ หรือ Utility ในความหมายที่เข้าใจง่ายแบบการเน้นอรรถประโยชน์สูงสุดก็คือการเน้นการมีกิเลสให้มากที่สุด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจในโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และเป็นเหตุให้โลกทั้งโลกไม่สามารถแก้ปัญหาคความยากจนได้ ทั้ง ๆ ที่มีการใช้ทรัพยากรของโลกอย่างทำลายล้างไปเป็นอันมากแล้ว ทั้งนี้เพราะปัญหาที่ควรแก่นั่นคือ “ความทุกข์” ไม่ใช่ความยากจนจากข้อเท็จจริงที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักไม่สามารถแก้ปัญหาคความยากจนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยากจนในระดับที่สูงกว่าการขาดแคลนปัจจัยสี่อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ทรมาน หรือความพอดี หรือความพอเพียง การแก้ความยากจนที่เห็นในระดับความพอเพียงโดยไม่ลด จึงไม่สามารถแก้ปัญหาคความยากจนได้ อีกทั้งข้อสมมติฐานที่ว่ามนุษย์มีเหตุผลก็เป็นข้อสมมติฐานที่ไม่ถูกต้อง เพราะในความเป็นจริงมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้หรือ “อวิชชา” ต่อเมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาปัญญาเพิ่มขึ้นตามลำดับความไม่รู้จะค่อย ๆ ลดลง และเมื่อนั้นมนุษย์ก็จะค่อย ๆ มีเหตุผลมากขึ้น การตั้งข้อสมมติฐานว่ามนุษย์มีเหตุผลซึ่งมีความหมายอย่างแคบว่ามนุษย์ยอมทำทุกอย่างเพื่อแก้ปัญหาคเศรษฐกิจและสังคมของโลกได้ ปัญหาจะแก้ได้ต่อเมื่อมนุษย์มีเหตุผลอันเกิดจากปัญญา และเป้าหมายสุดท้ายของการมีปัญญาก็มิได้เพื่อสร้างอรรถประโยชน์ หรือ Utility หรือแม้กระทั่งสวัสดิการ (Welfare) แต่การมีปัญญาก็เพื่อการมีชีวิตที่ดี (Well-Being) เป็นหลัก

สรุป สภาพปัญหาหลัก คือ เศรษฐกิจไม่ดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการจัดสรรทรัพยากรตามหลักของกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของ “บุคคล” กับ “เงิน” ไปสู่ความสัมพันธ์ของ “บุคคล” กับ “ระบบ” จะเน้น “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” ให้ความสำคัญต่อการ “คุ้มค่า” มากกว่า “คุ้มทุน” ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือทำให้ “เข้มแข็ง” ที่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมเป็นที่สุด (ฉัตรชัย อุดมไพจิตรกุล และคณะ, 2544)

ทฤษฎีใหม่เป็นแนวพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ คือ (ธัญญารักษ์ มีนะนันท์, 2546)

1. เป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าพ้นเขตแดนความคิดแบบตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนา คือ ความคิดแบบตะวันตกมีลักษณะเป็นเอกนิยม (Duality, Binary, Either-or, Polarity) แต่พระราชดำริทฤษฎีใหม่มีลักษณะเป็นพหุนิยม (Plurality, Multiplicity, Multiple)
2. เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเขตแดนความคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectical) ซึ่งถือว่ามี (Thesis-anti-Thesis-Synthesis) โดยธาตุหรือส่วนที่มีคุณลักษณะเหนือกว่า มีพลังแรงกว่า เมื่อแย้งกับธาตุหรือสิ่งที่ด้อยกว่าก็จะผลปรับเปลี่ยนให้ธาตุ หรือส่วนเดิมแปรผันในเชิงคุณภาพไปเป็นธาตุหรือส่วนซึ่งมีคุณลักษณะใหม่ ทฤษฎีใหม่ต่างไปจากแนวคิดดังกล่าวตรงที่ว่า ทฤษฎีใหม่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเองดำรงอยู่ร่วมกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรมหรืออุตสาหกรรมได้ โดยไม่จำเป็นต้องการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น
3. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ทำให้เห็นจริงได้จึงเป็นทฤษฎีที่ฝึกประสบการณ์เป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติมิใช่เป็นเพียงทฤษฎีลอย ๆ ปฏิบัติไม่ได้
4. เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย จึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกระดับสามารถเข้าใจ เข้าถึงและนำไปทำให้เห็นผลจริงได้
5. เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของไทยและลักษณะทางสภาพแวดล้อม ลมฟ้าอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนคุณลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่ และการผลิตของไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหารและมีส่วนเกินทางการผลิตธัญญาหารรวมกันขึ้นเป็นทฤษฎีใหม่
6. เป็นแนวคิดที่สมสมัยและได้จังหวะเวลา เหมาะในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำ และดำเนินการตามนโยบายและแผนการพัฒนาศึกษาให้มีสติและความระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาประเทศ
7. เป็นแนวคิดที่แฝงไว้ซึ่งปรัชญาในการดำรงชาติด้วย มิใช่เป็นแต่เพียงทฤษฎีทางเศรษฐกิจหรือทฤษฎีด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะหากเป็นทฤษฎีแบบองค์รวม
8. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลัง เข้าใจถึงความเป็นจริง ไม่มีปมด้อยหรือข้อแก้ข้อถอยในใจคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัตภาพและเข้าใจหลักของสันโดษ ไม่ถูกมองหรือทับถมเป็นผู้ด้อยพัฒนา หรือมีปัญหาเป็นขวากหนามของการพัฒนา

9. เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์ และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีใหม่ที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้ได้โดยปราศจากข้อข้องใจด้านการเมือง ย่อมเป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาคล้ายกับประเทศไทย ทั้งในเอเชีย ลาตินอเมริกา แอฟริกา หรือแม้แต่ในโลกตะวันตก

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

ความหมายของความรู้ (Knowledge)

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความรู้ความเข้าใจไว้แตกต่างกันดังต่อไปนี้

ความรู้ตามพจนานุกรมทางการศึกษาขององค์การคำคุณสภา (2538, หน้า 96 อ้างถึงใน พรทิพย์ สุขวัฒนาพร, 2548, หน้า 14) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง ความจริงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รวบรวมและสะสมไว้จากประสบการณ์ต่าง ๆ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520, หน้า 25 อ้างถึงใน พรทิพย์ สุขวัฒนาพร, 2548, หน้า 14) กล่าวว่าความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้โดยการฝึก การเห็น การได้ยิน ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหาที่ได้จากประสบการณ์ที่พบเห็น

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง ความจริง วิธีการแก้ปัญหาที่ได้จากประสบการณ์ที่พบเห็น

แหล่งที่มาของความรู้

Bloom (1971 อ้างถึงใน พรทิพย์ สุขวัฒนาพร, 2548, หน้า 14) ได้กล่าวว่า แหล่งที่มาของความรู้อาจแบ่งได้เป็น 5 แหล่ง ดังนี้

ความรู้ที่พระเจ้าเป็นผู้ให้ (Revealed Knowledge) เป็นความรู้อมตะ เป็นที่เชื่อกันว่าความรู้ประเภทนี้ทำให้คนเป็นนักปราชญ์ได้ ได้แก่ ความรู้ที่ได้จากคำสอนของศาสนาต่าง ๆ ที่ยอมรับว่าเป็นความจริง เพราะความเชื่อใครจะตัดแปลงแก้ไขไม่ได้

1) ความรู้ที่ได้จากการเชี่ยวชาญ (Authoritative Knowledge) เช่น หนังสือ พจนานุกรม การวิจัย เป็นต้น

2) ความรู้ที่เกิดจากความรู้ (Intuitive Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน และรู้สึกว่ามีด้วยตนเองทั้งที่ไม่รู้ว่ามีมาได้อย่างไร รู้แต่ว่าได้ค้นพบสิ่งที่ต้องการค้นหาเป็นความรู้ที่ทดสอบได้ด้วยการพิจารณาเหตุผล

3) ความรู้ที่ได้จากการคิดหาเหตุผล (Rational Knowledge) เป็นความรู้ที่แสดงถึงความเป็นจริงอยู่ในตนเอง ปัจจัยที่ทำให้การคิดหาเหตุผลไม่ถูกต้อง คือ ความลำเอียง ความสนใจ และความชอบ

4) ความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส (Empirical Knowledge) ได้แก่ การเห็นและการได้ยิน การได้จับต้องและการสังเกต

ระดับของความรู้

Bloom (1971 อ้างถึงใน พรทิพย์ สุขวัฒนาพร, 2548, หน้า 15) ได้แบ่งความรู้ ออกได้ 4 ระดับ คือ

- 1) ความรู้ระดับต่ำ ได้แก่ ความรู้ที่เกิดจากการเดา หรือภาพลวงตาทางประสาทสัมผัส
- 2) ความรู้ระดับธรรมดา ได้แก่ ความรู้ทางประสาทสัมผัส หรือความเชื่อที่สูงกว่าแต่ยังไม่แน่นอนเพียงขั้นอาจเป็นไปได้
- 3) ระดับสมมติฐาน ได้แก่ ความรู้ที่เกิดจากความคิดหรือความเข้าใจ ไม่ได้เกิดจากประสาทสัมผัส เช่น ความรู้ทางคณิตศาสตร์ ความรู้ขั้นสมมติฐาน เพราะเกิดจากคำนิยามและสมมติฐานที่ยังไม่ได้พิสูจน์
- 4) ระดับเหตุผล ได้แก่ ความรู้จากตรรกวิทยาเป็นความรู้ที่ทำให้มองเห็นรูปหรือมโนภาพว่าเป็นเอกภาพ

การวัดความรู้

Bloom (1971 อ้างถึงใน พรทิพย์ สุขวัฒนาพร, 2548, หน้า 15) ได้กล่าวว่า ความรู้ คือ ความสามารถทางพุทธิปัญญาซึ่งแบ่งได้หลายระดับ ดังนั้นการวัดความรู้จึงควรวัดความสามารถทุกระดับ

เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้จะต้องอาศัยแบบทดสอบสัมฤทธิ์ (Achievement Test) ซึ่งเป็นการวัดความสามารถทางปัญญาและทักษะต่าง ๆ ตลอดจนสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ในอดีต ยกเว้นการวัดทางด้านร่างกาย การวัดความรู้ใช้เครื่องมือแตกต่างกันตามความสามารถทางสติปัญญา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- 1) พฤติกรรมด้านความรู้ความจำ (Knowledge) ความรู้ความจำ หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นหลักเบื้องต้นของพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ซึ่งนอกจากความจำแล้วยังมีการระลึกได้ (Recall) อีกด้วยแต่ไม่จำเป็นต้องตีความหมายในเรื่องนั้น ๆ
- 2) พฤติกรรมด้านความเข้าใจ (Comprehension) ความเข้าใจ หมายถึง พฤติกรรมที่สามารถจับใจความสำคัญเรื่องราวต่าง ๆ ได้ทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม

3) พฤติกรรมด้านการนำไปใช้ (Application) การนำไปใช้ หมายถึง พฤติกรรมที่สามารถนำเอาสิ่งที่ประสบมาไปใช้ให้เกิดประโยชน์หรือไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

4) พฤติกรรมด้านการวิเคราะห์ (Analysis) การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวต่าง ๆ ออกเป็นส่วนประกอบย่อยหรือเป็นการหาความสำคัญ ความสัมพันธ์ และหลักการหรือทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุของเรื่องราวต่าง ๆ ได้

5) พฤติกรรมด้านการสังเคราะห์ (Synthesis) การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการนำเอาเรื่องราวต่าง ๆ หรือส่วนประกอบย่อย ๆ มาผูกสัมพันธ์เป็นเรื่องเดียวกัน โดยมีการดัดแปลง ริเริ่ม สร้างสรรค์ ทำการปรับปรุงให้ดีขึ้น

6) พฤติกรรมด้านการประเมินค่า (Evaluation) การประเมินค่า หมายถึง การวินิจฉัยหรือการตีราคาอย่างมีหลักเกณฑ์ เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดีอย่างไร โดยใช้หลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้

อนันต์ ศรีโสภ (อ้างถึงใน พรทิพย์ สุขวัฒนาพร, 2548, หน้า 15) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง ความจำในสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน และให้ความหมายของความเข้าใจว่า ความเข้าใจในความหมายของสิ่งนั้น และได้กล่าวถึงรายละเอียดของเรื่องความรู้ความเข้าใจไว้ดังนี้

ความรู้ หมายถึง ความสามารถในทางพุทธิปัญญา ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ทางสมอง แบ่งเป็น 6 ชั้น ซึ่งเรียงจากพฤติกรรมที่ง่ายไปหาพฤติกรรมที่ยากดังต่อไปนี้

1) ความรู้ (ความจำในสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน)

1.1) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ

- ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำต่าง ๆ
- ความรู้เกี่ยวกับความจริงต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ เวลา เหตุการณ์

1.2) ความรู้เกี่ยวกับวิธีและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับลักษณะแบบแผนต่าง ๆ

- ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและการจัดลำดับ
- ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและแบ่งประเภทของสิ่งต่าง ๆ
- ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์
- ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีการดำเนินงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

1.3) ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวความคิดและโครงสร้างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้เกี่ยวกับกฎ และการใช้กฎนี้ในการบรรยายคุณค่า หรือพยากรณ์ หรือตีความหมายของสิ่งที่เราสังเกตเห็นและความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง

2) ความเข้าใจ (การเข้าใจความหมายของสิ่งนั้น)

2.1) การแปล (การแปลจากแบบหนึ่งไปสู่แบบหนึ่ง โดยรักษาความหมายอย่างถูกต้อง)

2.2) การตีความหมาย (การอธิบายหรือเรียบเรียงนั้นเสียใหม่ให้เข้าใจง่าย)

2.3) การขยายความ (การขยายความหมายของมูลที่มีอยู่ให้ไกลไปกว่าเดิม)

3) การนำไปใช้ (การนำสาระสำคัญต่าง ๆ ไปใช้ในสถานการณ์จริง)

4) การวิเคราะห์ (การแยกเรื่องราวออกเป็นส่วนย่อย ๆ)

4.1) การวิเคราะห์ส่วนประกอบต่าง ๆ

4.2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบนั้น

4.3) การวิเคราะห์หลักหรือวิธีการรวบรวมส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น

5) การสังเคราะห์ (การรวมส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน)

5.1) การกระทำที่เป็นสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจความหมาย

5.2) การกระทำที่เกี่ยวกับแผนงานหรือข้อเสนอตามวิธีการต่าง ๆ

5.3) การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ อาทิเช่น การที่ส่วนประกอบเหล่านั้นรวมกันได้โดยอาศัยความสัมพันธ์อะไรที่สำคัญ

6) การประเมินผล (การตัดสินคุณค่าในสิ่งที่กำหนดความมุ่งหมายได้ โดยการใช้เกณฑ์ที่แน่นอน)

6.1) การตัดสินโดยอาศัยเหตุการณ์ภายในสิ่งนั้นเป็นเกณฑ์

6.2) การตัดสินโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอกมาพิจารณา

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทัศนคติ บุคคลที่มีความรู้มาก การเปลี่ยนแปลงทัศนคติก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เป็นบวกหรือเป็นลบ คือ ถ้าบุคคลรู้หรือเข้าใจในสิ่งหนึ่งก็จะเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้น ถ้ามีความรู้ในทางที่ไม่ดีอาจจะมีแนวโน้มจะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งนั้นเช่นกัน

แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการรายได้

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2549) ได้ให้ความหมายในเรื่องของรายได้ของครอบครัว (Family income) หมายถึง รายได้ประเภทต่าง ๆ ของข้าราชการและคู่สมรส ทั้งที่ได้รับ

จากการทำงาน เช่น เงินเดือน ค่าจ้าง กำไรจากการประกอบธุรกิจ และที่ได้รับจากการให้เช่า ทรัพย์สิน ดอกเบี้ยเงินกู้ รวมทั้งเงินที่ได้รับจากรัฐหรือนายจ้างเป็นสวัสดิการต่าง ๆ เช่น ค่าตอบแทน นอกเหนือจากเงินเดือน ค่าเช่าบ้าน ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุตร เป็นต้น ทั้งนี้รวมเงินสมทบ ช่วยค่าใช้จ่ายที่ได้รับจากบุคคลอื่น เช่น บิดา มารดา บุตรที่ทำงานมีรายได้ เงินที่ได้รับจากบุคคลอื่น ที่มาอาศัยอยู่ด้วยเป็นค่าที่พักและค่าอาหาร เป็นต้น

ณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัย (อ้างถึงใน เกษรา มานันตพงษ์, 2546) ได้กล่าวว่า รายได้ หมายถึง สิ่งที่ได้มาแล้วไม่มีพันธะผูกพันที่จะต้องจ่ายคืนและได้มาจากหลาย ๆ กรณี รายได้ของ สมาชิกครอบครัวส่วนใหญ่ได้มาจากการทำงาน ซึ่งอยู่ในรูปของค่าจ้างหรือเงินเดือนรายได้ประเภทนี้ ค่อนข้างแน่นอนและอาจแบ่งรายได้ออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) รายได้ถาวร (permanent income) และ (2) รายได้ชั่วคราว (transity)

1. รายได้ถาวร หมายถึง รายได้ที่ได้จากค่าจ้างหรือเงินเดือน
2. รายได้ชั่วคราว หมายถึง รายได้ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดหมายหรือเกิดขึ้นเพียงบางครั้ง บางโอกาสและจำนวนเงินที่ได้รับแต่ละครั้งก็ไม่เท่ากัน เช่น การถูกรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือ ได้รับเงินอุดหนุนช่วยเหลือ เป็นต้น

วารุณี วงษา (อ้างถึงใน เกษรา มานันตพงษ์, 2546) ได้ให้ความหมายรายได้ของ ครอบครัว หมายถึง เงินตรา สินค้าและบริการ ตลอดทั้งความพอใจที่หมุนเวียนเข้ามาสู่ครอบครัว เพื่อใช้สนองความต้องการของสมาชิกครอบครัวให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประเภทของรายได้ ครอบครัวแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ (1) รายได้ที่เป็นเงินหรือเงินรายได้ (2) รายได้แท้ และ (3) รายได้ ทางใจ (Psychic income) ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. รายได้ หมายถึง ตัวเงินบาท สตางค์ ซึ่งเข้ามาเป็นสมบัติของครอบครัวในช่วง ระยะเวลาหนึ่ง ๆ อาจจะมาในรูปของค่าจ้าง เงินเดือน ดอกเบี้ยหรือเงินปันผลอื่น ๆ รายได้ประเภทนี้ สามารถนำไปเปลี่ยนเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ของครอบครัวและเหลือเก็บไว้เป็นเงินออมไว้เป็นทุนใช้จ่ายในวันข้างหน้าหรืออาจจะนำไปลงทุน เพื่อให้เกิดดอกผลต่อไป

2. รายได้แท้ หมายถึง สินค้าและบริการที่ครอบครัวใช้หรือหามาได้ในช่วงระยะเวลาใด ระยะเวลาหนึ่งเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน รายได้ประเภทนี้บางครอบครัวอาจได้มาโดยไม่ต้องใช้เงิน รายได้แลกเปลี่ยน แต่บางครั้งบางอย่างก็จำเป็นต้องใช้เงินรายได้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยน

3. รายได้ทางใจ หมายถึง ความพอใจที่เราได้รับจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน รายได้ชนิดนี้เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นและจับต้องไม่ได้ แต่มีความสำคัญยิ่งต่อความเป็นอยู่ร่วมกันใน

ครอบครัวและสังคมอย่างเป็นสุข เพราะเป็นผลทำให้มีสุขภาพจิตดีทุกคนจะรู้สึกพอใจเมื่อได้รับคำชมเชยนั้น คำชมเชยที่บุคคลได้รับจึงเป็นรายได้ทางใจที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องใช้เงินตราแลกเปลี่ยน นอกจากรายได้ของครอบครัวแล้วรายรับของครอบครัวก็เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาพิจารณาด้วยเช่นกัน

เรื่องอุไร ศรีนิลทา และรัชนี ลาขโรจน์ (อ้างถึงใน เกษรา มานันตพงษ์, 2546) ได้ให้ความหมาย รายรับของครอบครัว หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ครอบครัวได้รับ เช่น ค่าจ้างเงินเดือนจากการทำงานให้ผู้อื่นของบุคคลในครอบครัว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

รายรับที่ไม่เป็นตัวเงิน หมายถึง ทุกครอบครัวจะต้องมีรายรับทั้งสิ้น รายรับบางครอบครัวอาจไม่ใช่ตัวเงินที่เป็นธนบัตร เช่น พืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้รับประทาน เปิด ไก่ที่เลี้ยงไว้ประกอบอาหาร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ครอบครัวรับมาไม่ใช่ตัวเงินแต่คิดเป็นมูลค่าเงินได้ และรายรับประเภทนี้เป็นรายรับที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของทุกครอบครัวไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท

รายรับที่เป็นตัวเงิน หมายถึง จำนวนเงินทั้งหมดที่ครอบครัวได้รับจากแหล่งต่าง ๆ จำนวนเงินส่วนใหญ่จะได้มาเป็นในลักษณะธนบัตร เป็นเหรียญและผู้ที่มาหาเงินรายรับของครอบครัวคือสมาชิกทุกคนในครอบครัว

แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการรายจ่าย

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2549) ได้ให้ความหมายว่า ค่าใช้จ่ายโดยปกติของครอบครัว ข้าราชการ หมายถึง ค่าใช้จ่ายของข้าราชการและสมาชิกในครอบครัวข้าราชการ (คู่สมรส บุตรที่ยังไม่ได้ทำงานและผู้อยู่ในความอุปการะ) ที่ต้องจ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีพ ค่าใช้จ่ายที่เบิกได้จากราชการ / เอกชน ของคู่สมรส แต่ไม่รวมค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในบางโอกาสพิเศษที่ครอบครัวข้าราชการเป็นผู้จัดขึ้นเอง เช่น งานพิธีหรืองานเทศกาลต่าง ๆ ค่าใช้จ่ายเพื่อการสะสมทุน เช่น ค่าผ่อนชำระบ้านหรือที่ดิน (ค่าเบี้ยประกันชีวิตประเภทสะสมทรัพย์) สินค้าและบริการที่ได้รับมาฟรีหรือผลิตขึ้นใช้เอง

ในกรณีที่ข้าราชการไม่ได้อยู่ด้วยกันกับคู่สมรสและบุตร ซึ่งนับเป็นสมาชิกของครอบครัว แต่ข้าราชการต้องส่งเงินไปให้ใช้จ่าย โดยไม่สามารถแจกแจงรายละเอียดตามประเภทค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ได้ให้ถือว่าเงินที่ส่งไปให้ นั้นเป็นค่าใช้จ่ายสมทบ เช่นเดียวกับเงินที่ข้าราชการต้องจ่ายให้ครัวเรือนที่ข้าราชการไปอาศัยอยู่ด้วย ค่าใช้จ่ายด้านสังคม หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เช่น เงินชดเชยงานแต่งงาน งานบวช งานศพ เงินบริจาค ทำบุญ เป็นต้น

นอกจากนี้ ปรีชา สัทธิกกรมไกร (2550) ได้แบ่งกรอบแนวคิดด้านรายจ่ายได้แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

1. รายจ่ายเพื่อทรัพย์สิน เพื่อความเป็นอยู่สบาย เช่น บ้าน รถยนต์ โทรศัพท์ ฯลฯ และรายจ่ายบางอย่างก็เพื่อสร้างทรัพย์สินที่สร้างรายได้ เช่น พันธบัตร หุ้น เงินฝาก บ้านเช่า ฯลฯ

2. รายจ่ายเพื่อการบริโภค ในปัจจุบันที่เกิดจากกระแสรายได้ปัจจุบันและรายจ่ายเพื่อการบริโภคในอนาคต เป็นรายจ่ายที่ฝากไว้กับรายได้ในอนาคต ซึ่งจะมีประโยชน์ถ้านำมาสร้างทรัพย์สินเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสบายต่อชีวิต ให้ผลประโยชน์ตอบแทน แต่จะมีโทษถ้านำไปสู่การสร้างรายจ่าย นำไปเพื่อการบริโภคที่เกินพอดี จ่ายไปเพื่อการบั่นทอนสุขภาพ การเลี้ยงชีพ การพนัน ฯลฯ

ในด้านการวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว โดยการทำการประมาณการรายได้รายจ่ายหรือบางครั้งเรียกว่างบประมาณเงินสด (Cash budget) ซึ่งหมายถึง แผนงานที่จัดทำขึ้นในลักษณะการคาดคะเนเกี่ยวกับรายได้รายจ่ายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตของครอบครัว โดยทั่วไปนิยมจัดทำสำหรับระยะเวลา 1 ปี

การทำงานงบประมาณเงินสดจะเป็นเครื่องมือในการวางแผนและควบคุมการเงินของครอบครัว โดยจะทำให้ครอบครัวรู้สถานการณ์เกี่ยวกับรายได้ รายจ่ายทั้งในปัจจุบันและอนาคต การจัดทำงบประมาณเงินสด เป็นแผนระยะสั้นประกอบด้วย (1) การประมาณการเงินสดรับ (2) การประมาณการเงินสดจ่าย และ (3) การจัดทำประมาณการเงินสด รายละเอียดดังนี้

1. การประมาณการเงินสดรับ คือ การประมาณการรายได้ของครอบครัว โดยจำแนกรายได้ออกเป็นรายได้ประจำ ได้แก่ เงินเดือนหรือค่าจ้าง รายได้ส่วนที่เพิ่มจากการทำงาน ได้แก่ โบนัส ค่านายหน้า รายได้จากการลงทุน ได้แก่ ดอกเบี้ย ค่าเช่าและรายได้อื่น ๆ ที่คาดว่าจะได้มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ (1) ต้องเป็นการรับที่ไม่ต้องจ่ายคืนแก่ผู้ให้ (2) รายได้ที่ประมาณการหมายถึง จำนวนเงินที่ได้รับและสามารถนำไปจ่ายได้

2. ประมาณการเงินสดจ่าย เป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากมากที่สุด ถ้าบุคคลในครอบครัวไม่ให้ความร่วมมือในการทำประมาณการเงินสดจ่ายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

3. การจัดทำงบประมาณเงินสด งบประมาณเงินสดที่สมบูรณ์จะต้องนำไปใช้ได้จริง ก่อนที่จะทำงบประมาณเงินสดจึงต้องปรับปรุงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายก่อนในความสมดุลนั้น หมายความว่าทำรายได้กับรายจ่ายและการทำให้รายได้สูงกว่ารายจ่าย แต่โดยทั่วไปแล้วการทำงานงบประมาณเงินสดต้องการที่จะมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย เพื่อให้มีเงินเหลือสำหรับการออมและการลงทุน

การวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัวไม่เพียงแต่จะช่วยให้ครอบครัวใช้เงินเพื่อให้ได้สิ่งที่มีความจำเป็นและสิ่งที่ต้องการเท่านั้น ที่สำคัญคือทำให้รายจ่ายสมดุลกับรายได้ ดังนั้นขั้นตอนการทำงานประมาณของครอบครัว ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน วารุณี วงษา (อ้างถึงใน เกษรา มานันตพงษ์, 2546, 29) คือ (1) ตั้งเป้าหมายของการทำงานประมาณหรือเป้าหมายเฉพาะ (2) วางแผนการจ่ายเงินหรือจะจ่าย (3) การทำตามแผนการใช้จ่ายเงิน และ (4) การประเมินการใช้จ่ายเงินรายได้ตามงบประมาณที่ตั้งไว้ เพื่อให้การดำเนินการด้านงบประมาณการเงินของครอบครัวบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วรณีย์ ชลนภาสฤติย์ (อ้างถึงใน เกษรา มานันตพงษ์, 2546, หน้า 30) ได้กล่าวไว้ว่าสิ่งที่ครอบครัวจะต้องกระทำประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผน (Planning) (2) การปฏิบัติ (Doing) (3) การควบคุม (Controlling) รายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน คือ การกำหนดแนวทางสำหรับการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ครอบครัวต้องการ การวางแผนการเงินของครอบครัวเปรียบเสมือนธงชัยที่ครอบครัวจะไปให้ถึง แต่ละครอบครัวจะมีเป้าหมายที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการของสมาชิก เพราะการวางแผนเรื่องรายได้รายจ่ายของครอบครัวสมาชิกทุกคนจะต้องให้ความร่วมมือในการวางแผนการเงินเพื่อครอบครัวจะได้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. การปฏิบัติ คือ การดำเนินการที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติขั้นตอนกระบวนการที่สำคัญคือการจดบันทึก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ประเมินถึงความสำเร็จที่ได้รับ

3. การควบคุม คือ การกำหนดมาตรการหรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะป้องกันมิให้เกิดสถานการณ์ใด ๆ ที่จะทำให้ผลลัพธ์ที่ได้แตกต่างไปจากเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผน สิ่งสำคัญที่จะทำให้แผนงานสำเร็จได้จะต้องนำแผนงานนั้นมาปฏิบัติจริงและพยายามควบคุมให้ได้ตามแผนที่กำหนดไว้ โดยได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทุกคนในครอบครัว

แนวความคิดเกี่ยวกับการบริโภคและการออม

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2545) ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรายจ่ายเพื่อการบริโภคและการออม และพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคและการออม มีดังต่อไปนี้

1. รายได้ที่ใช้จ่ายได้ (Disposable Income) คือ รายได้ที่ครัวเรือนได้รับหักด้วยภาษีเงินได้ส่วนบุคคล (Personal Income Taxes) รายได้ที่ใช้จ่ายได้เป็นระดับรายได้ที่ประชาชนสามารถนำไปใช้จ่ายในการบริโภคและการออม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและอัตราภาษีเงินได้ส่วนบุคคล

จะส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ใช้จ่ายได้ หากรัฐบาลเพิ่มอัตราภาษีเงินได้ส่วนบุคคล รายได้ที่ใช้จ่ายได้ก็จะลดลง การบริโภคและการออมก็จะลดตามไปด้วย

2. สินทรัพย์ของผู้บริโภค ทรัพย์สินที่ครัวเรือนถือครองอยู่มีสภาพคล่อง (Liquidity) สูงหรือต่ำไม่เท่ากัน ในกรณีที่ผู้บริโภคถือสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูงไว้มาก ผู้บริโภคจะรู้สึกว่าคุณเองมีฐานะทางการเงินมั่นคง สามารถใช้จ่ายเพื่อการบริโภคไว้มาก ส่วนกรณีที่ผู้บริโภคถือสินทรัพย์สภาพคล่องไว้ต่ำมาก ผู้บริโภคไม่แน่ใจว่าจะสามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ตามเวลาที่ต้องการจึงต้องชะลอการบริโภคบางส่วนไว้ก่อน

3. สินค้าคงทนที่ผู้บริโภคมีอยู่ สินค้าที่ผู้บริโภคซื้อ 2 ชนิด คือ สินค้าประเภทไม่คงทน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และของใช้ที่หมดสิ้นเปลือง รายจ่ายประเภทนี้เป็นรายจ่ายที่สม่ำเสมอค่อนข้างแน่นอน ส่วนสินค้าประเภทคงทน เช่น รถยนต์ ตู้เย็น โทรทัศน์ และเครื่องเรือน เป็นต้น

4. การคาดการณ์ของผู้บริโภค สิ่งที่บริโภคคาดการณ์และส่งผลกระทบต่อจิตใจซื้อ มีหลายอย่าง อาทิ รายได้ในอนาคต ราคาสินค้า ปริมาณสินค้า ฯลฯ การคาดการณ์ของผู้บริโภคเกี่ยวกับรายได้ในอนาคตที่มีผลต่อการบริโภคและการออมในปัจจุบัน หากผู้บริโภคคาดการณ์ว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้นในอนาคต เขาอาจจะลดการออมและเพิ่มการบริโภคในปัจจุบัน ส่วนการคาดการณ์ว่าจะมีรายได้น้อยลง เขาอาจจะเพิ่มการออมและลดการบริโภคในปัจจุบัน การคาดการณ์เกี่ยวกับราคาสินค้ามีผลต่อการบริโภคและการออมในปัจจุบัน เช่น หากผู้บริโภคคาดการณ์ว่าในอนาคตอันใกล้ราคาสินค้าจะสูงขึ้น ผู้บริโภคก็จะพากันซื้อของมากผิดปกติ

5. สินเชื่อเพื่อการบริโภคอัตราดอกเบี้ย การให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคในรูปของเงินดาวน์ต่ำดอกเบี้ยต่ำ จะจูงใจให้มีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสูงกว่าในกรณีที่ไม่มีระบบการให้สินเชื่อ

6. ค่านิยมทางสังคม เป็นคุณค่าที่สังคมได้กำหนดไว้ว่าเป็นสิ่งที่น่าประพฤติและปฏิบัติ โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคม หากค่านิยมทางสังคมให้ความสำคัญยิ่งต่อวัตถุ จะทำให้ผู้บริโภคบางกลุ่มมุ่งการใช้จ่ายสินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือยและมีราคาสูง ทำให้สังคมนั้นมีการบริโภคและการออมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนสังคมที่ยึดค่านิยมการประหยัด สังคมนั้นจะมีการบริโภคและการออมอยู่ในระดับที่เหมาะสมและมีผลดีทางเศรษฐกิจในระยะยาว

7. อัตราการเพิ่มของประชากรและโครงสร้างอายุของประชากร ถ้าอัตราการเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับสูง รายจ่ายเพื่อการบริโภคจะเพิ่มในอัตราที่สูง ส่วนในกรณีตรงกันข้าม รายจ่ายเพิ่มการบริโภคจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำ นอกจากนี้โครงสร้างอายุของประชากรก็มีอิทธิพลต่อรายจ่ายเพื่อการบริโภคและการออม โดยทั่วไปหากจำนวนประชากรวัยทำงานเทียบกับ

ประชากรทั้งหมดมีสัดส่วนต่ำ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคก็จะมีมาก เพราะประชากรที่ไม่อยู่ในวัยทำงานแม้จะไม่มียายได้แต่ก็ยังต้องมีการบริโภค ส่วนในกรณีตรงกันข้าม การบริโภคจะน้อยและสามารถออมได้มาก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กุลวดี ล้อมทอง วีระภักฐานนท์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ศึกษากรณีบุคลากรสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. เพื่อศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว และการทำงาน ผลการศึกษาพบว่า 1. การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยวิธีการได้ยินได้เห็นและได้อ่าน ผ่านการรับรู้จากสื่อที่เป็นบุคคลและสื่อมวลชน โดยเฉพาะการรับรู้จากผู้บริหารระดับสูงและจากวารสารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีความเข้าใจในองค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี สามารถแยกความแตกต่างขององค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยสามารถอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบได้อย่างชัดเจน 2. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว และการทำงาน พบว่าการประยุกต์ใช้กับตนเองและการประยุกต์ใช้กับครอบครัว คือ สามารถจัดสรรรายได้ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายและยังมีเหลือเก็บออม มีการใช้เหตุผลเพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ เน้นเรื่องความประหยัดและคุ้มค่า มีการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างความรู้ควบคู่เทคโนโลยีที่ทันสมัย และเน้นเรื่องความซื่อสัตย์ การประยุกต์ใช้กับการทำงาน คือ สามารถทำงานได้ทันต่อเวลา มีการใช้เหตุผลเพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ เน้นเรื่องความจำเป็นและคุ้มค่า มีการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างความรู้ควบคู่เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเน้นเรื่องความโปร่งใสตรวจสอบได้

วิษณุศากรณ วีระพันธ์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีบ้านบัวงาม ตำบลสีบัวทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ผลการศึกษาพบว่า 1. วิธีการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวัน ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ให้เวลาครอบครัว ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต มีแบบแผนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามบรรพบุรุษ วางแผนประกอบอาชีพหลักและเสริม

วางแผนการผลิต เช่นที่ดินทำการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ มีแบบแผนการออม เพิ่มรายได้โดยมีอาชีพเสริม พัฒนาอาชีพ รวมกลุ่มอาชีพ มีแบบแผนการดำเนินชีวิตด้านการใช้จ่าย โดยใช้เหตุผลในการใช้จ่าย วางแผนจัดสรรค่าใช้จ่าย มีการเลือกซื้อสินค้าตามความจำเป็น มีรายได้เพียงพอแต่มีหนี้สิน เพื่อปลูกสร้างบ้านและลงทุนในการประกอบอาชีพ กู้จากธนาคารหรือกลุ่มออมทรัพย์ ญาติหรือเพื่อนบ้าน มีการวางแผนในการชำระหนี้ ต้องการปลดหนี้ และมีความสามารถในการชำระหนี้ สามารถใช้คืนตามเวลาที่กำหนดได้ 2. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว การอบรมสั่งสอน ความสนิทสนมระหว่างเครือญาติ นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน การให้ความร่วมมือในกิจกรรมของหมู่บ้าน มีกระบวนการก่อเกิดกลุ่ม ความเข้มแข็งของกลุ่ม มีความศรัทธาในตัวแกนนำหมู่บ้าน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 3. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินชีวิตของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาเกิดจากขาดความเชื่อมั่นในผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ขาดการส่งเสริมด้านการใช้สารชีวภาพ การปลูกข้าวเน้นเพื่อขาย คนรุ่นใหม่ขาดการสืบทอดในการทำกิจกรรม เสนอแนะส่งเสริมการทำเกษตรชีวภาพ ยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต ส่งเสริมคนรุ่นใหม่เข้าร่วมกิจกรรม

ศรีศักดิ์ จามรมาน และคณะ (2549, หน้า 1-8) ศึกษาวิจัยเรื่อง “แรงงานไทยกับการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมกับประชาชนทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร” วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปและผู้ใช้แรงงานที่มีต่อความคิดและการใช้ชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า “กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่คิดว่ากำลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไปส่วนน้อยที่ไม่ได้คิดว่าขณะนี้กำลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

แม้ส่วนใหญ่ทั้งสองกลุ่มได้ระบุว่ากำลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงแต่เมื่อไปดูตัวชี้วัดทัศนคติการใช้ชีวิตของพวกเขา พบว่า กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชากรทั่วไปส่วนใหญ่มีทัศนคติและการใช้ชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงหลายตัวด้วยกันเช่นส่วนใหญ่กลุ่มผู้ใช้แรงงานยังคงซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือหวยใต้ดินอยู่ ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไปไม่ถึงครึ่งที่บอกว่าหากไม่มีเงินเดือนในตอนนี้จะไม่ลำบากเดือดร้อนต่อผู้อื่น ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มผู้ใช้แรงงานและประชาชนทั่วไป เป็นเพียงส่วนน้อยที่บอกว่าขณะนี้เงินเก็บออมเป็นจำนวนที่มากกว่าเงินเดือนที่ได้รับอยู่ขณะนี้

ทัศนคติที่เป็นตัวบั่นทอนเศรษฐกิจแบบพอเพียงทั้งผู้แรงงานและประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่คิดว่าการแข่งขันเพื่อเอาชนะทางธุรกิจสู่ความร่ำรวยเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยคิดว่าการทุจริตคอร์รัปชันในกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจเป็นเรื่องปกติธรรมดา

ในด้านการปฏิบัติต่อผู้อื่น พบว่า มีการกระทำความดีที่ผ่านมา เช่น การบริจาค ทำทาน ดูแลพ่อแม่ที่ชราภาพ เป็นคนดีช่วยพ่อแม่ทำงาน ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่สร้างความสะดวกผ่อนให้บุคคลอื่น ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ส่งเสียญาติและลูกเรียนหนังสือ ขยันอดทน

จากการศึกษาในครั้งนี้จะเห็นว่า ผู้ใช้แรงงานและประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าตนเองใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ขณะนี้ แต่เมื่อศึกษารายละเอียดถึงทัศนคติวิถีชีวิตกลับพบว่า มีหลายอย่างที่ขัดกับหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งกลุ่มผู้แรงงานและประชาชนทั่วไปมีความเสี่ยงต่อการล่มสลายในการดำเนินชีวิต คือ อาจจะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปด้วยความยากลำบาก ต้องสร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

ข้อเสนอแนะครั้งนี้ ได้เสนอต่อสาธารณชนให้ตระหนักและนำหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการจับจ่ายใช้สอยแบบไม่ประมาท ขยันทำงานอย่างหนัก รู้จักเก็บออม ซื่อสัตย์ที่เกื้อประโยชน์ใช้สอยอย่างแท้จริง ตั้งอยู่บนหลักการคิดอย่างมีเหตุผล ไม่ควรคิดฝันกับโอกาสที่เกิดขึ้นน้อยมาก เช่น การพนันซึ่งขัดกับหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง” (ศรีศักดิ์ จามรมาน และคณะ, 2549)

สหทยา พลภัทที (2548, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) วิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) วิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร เพื่อกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้การวิจัยภาคสนาม เพื่อวิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียง และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในชุมชนชนบท 3 แห่งในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 3 ประการ คือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ประการจะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน โดยผ่านกิจกรรมใน 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านจิตใจ กิจกรรม

เท่านี้ต้องดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุล จึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ ซึ่งการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรง และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง และแนวทางพัฒนาคนในชุมชนแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ การพัฒนาความรู้และคุณธรรมในตัวบุคคลผ่านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ และการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้านอย่างสมดุล

ทศมนพร พุทธิจันทร์ (2547, หน้า 51) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา จังหวัดราชบุรี พบว่า ข้าราชการจังหวัดราชบุรีมีความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงด้านการรับรู้เนื้อหาสาระโดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก คือ ทราบเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียง รู้ถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่น่าสนใจ คือ ด้านเนื้อหาสาระของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังอยู่ในระดับค่อนข้างมากเป็นส่วนใหญ่เกือบทุกข้อ ซึ่งมีหลายประเด็นควรอยู่ในระดับมาก สำหรับด้านการนำมาใช้ประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ระดับค่อนข้างมาก และด้านการนำไปใช้โดยภาพรวมอยู่ระดับค่อนข้างมาก นอกจากนี้พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของข้าราชการจังหวัดราชบุรีในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปัจจัยด้านอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อความคิดเห็นของข้าราชการจังหวัดราชบุรีในการดำเนินชีวิต ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปัจจัยด้านเพศ การดำรงตำแหน่ง อายุการรับราชการ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

เจริญธิดา เหมพิพัฒน์ (2546) ได้ศึกษาความคิดเห็นและการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาความคิดเห็นและปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 349 คน

ผลการศึกษาพบว่า “กลุ่มที่ทำการศึกษามีความเห็นด้วยต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมระดับปานกลาง ส่วนการนำไปประยุกต์ใช้มีความคิดเห็นในในระดับสูง”

กังสดาล อยู่เย็น (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง พลวัตชุมชนบ้านเกร็ดในภายใต้แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างประชากร คือ ชุมชนบ้านเกร็ดใน ต.ห้วยน้ำขาว อ.เมือง จ.ตราด ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ และแนวการสังเกต วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ

โดยศึกษาลักษณะและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเกร็ดในเริ่มจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่ผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ต่อมามีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตเพื่อขายโดยการปลูกพืชเศรษฐกิจ และการสัมปทานป่าไม้ ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน สมาชิกส่วนหนึ่งได้มีความพยายามปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตและรูปแบบการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้รูปแบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือกเข้ามาปฏิบัติ การบริโภคที่มีความเรียบง่าย โดยคำนึงถึงสุขภาพและสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ อย่างเท่าทันในความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก ได้ใช้ความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชนในการแบ่งสรรปันส่วนปัจจัยการผลิตให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านและชุมชน การวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเปร็ดใน คือ ผู้นำกลุ่มและองค์กร กระบวนการเรียนรู้ ค่านิยม การดำเนินชีวิตด้านสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ และการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจและภาวะหนี้สิน

วีรณ ฉันทศาสตร์โกศล (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาคูณภาพชีวิตนายทหารชั้นประทวนในกรมทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ 1 โดยได้ทำการศึกษาระดับคุณภาพชีวิตและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิต 5 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพอนามัย 2) ด้านชีวิตครอบครัว 3) ด้านที่อยู่อาศัย 4) ด้านรายได้และการงาน และ 5) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผลการศึกษาพบว่า นายทหารชั้นประทวนที่สมรสแล้วมีคุณภาพชีวิตดีกว่านายทหารชั้นประทวนที่มีสถานภาพโสด หม้าย และแยกกันอยู่ นายทหารชั้นประทวนที่มีระดับยศสูงมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่านายทหารชั้นประทวนที่มียศต่ำ นายทหารชั้นประทวนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน คุณภาพชีวิตแตกต่างกัน สำหรับอายุ อายุราชการ และรายได้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนหน้าที่รับผิดชอบและจำนวนบุคคลที่พึ่งพาในครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของนายทหารชั้นประทวน

พระมหาสง่า พลสงคราม (2542, หน้า 1-126) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบ เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย” สาขาศาสนาเปรียบเทียบ หลักสูตร อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย และ
- 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมิได้เริ่มจากสมมติฐานทางเศรษฐศาสตร์แต่เป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมะในฐานะเป็นปทัสถานให้เกิดคุณภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสังคมและกายกับจิต ตามหลักปฏิบัติสัมมาอาชีวะโดยใช้สติปัญญาควบคุมและกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้ดำเนินไปสู่การมีคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณ ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นความพอเพียงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เริ่มจากการผลิตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง ตามแนวทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 พึ่งตนเองระดับครอบครัวด้วยการจัดสรรพื้นที่และแหล่งน้ำให้เหมาะสมกับการผลิต ขั้นที่ 2 การรวมกลุ่มระดับชุมชนในรูปสหกรณ์ ขั้นที่ 3 ธุรกิจชุมชน ขยายโครงสร้างการผลิตและการค้าร่วมกับภาครัฐและเอกชน และจุดร่วมที่สำคัญ คือ มิติทางสังคมและทางจริยธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ในชุมชนมีการพึ่งตนเอง การรวมกลุ่มการแบ่งปันเหล่านี้บ่งบอกถึงจริยธรรม คือ ความสามัคคีความพอเพียง และความเสียสละ ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพและยกระดับคุณธรรมตนเองได้ขณะเดียวกันก็เป็นทุนทางสังคม ที่จะให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง

ส่วนที่แตกต่างกัน คือ เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีคำสอนที่แสดงถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ในระบบชีวิตที่อาศัยกันทั้งมนุษย์และสัตว์ ในฐานะสรรพชีวิตที่มีค่าแบบองค์รวม แต่เศรษฐกิจพอเพียง มีแนวคิดที่แสดงถึงระบบโครงสร้างการผลิตที่สอดคล้องกับการบริโภคบนพื้นฐานของการดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องในระบบนิเวศ จะเห็นได้ว่าเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธได้เสนอหลักศีลธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดีส่วนเศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกันระหว่างการผลิตกับการบริโภคบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม มีแนวคิดสำคัญของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมุ่งให้ปฏิบัติสามารถประพัตดิน เพื่อจะสนองความต้องการให้ถูกต้องตามหลักแห่งการดับทุกข์อันเนื่องตั้งแต่พื้นฐาน คือ การสร้างฐานะทางเศรษฐกิจด้วยความหมั่นเพียรและเก็บออม ส่วนเศรษฐกิจขั้นสูงสุด คือ การฝึกใช้ปัญญาพิจารณาคุณค่าที่แท้จริงและรูปแบบที่ดีที่สุด จากการสนองตอบความต้องการให้กลับมาเป็นภูมิปัญญา พร้อมกับการกระจายอย่างที่มีคุณค่า โดยใช้พุทธศาสตร์เป็นรากฐาน ส่วนการส่งเสริมของผู้นำท้องถิ่นได้ชี้ถึงความทุกข์ สาเหตุและวิธีแก้ไข โดยการประยุกต์แนวคิดอันจะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ถือว่าเป็นมิติใหม่ทางความคิดและทางเลือกด้านเศรษฐกิจ สังคม และจริยธรรมจากการดำเนินกิจกรรมระดับครอบครัวดำรงชีพเกษตรกรรมตามหลักการพึ่งตนเอง มีความพอเพียงตามอัตภาพและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขตามฐานะพอมิ พอกิน พอใช้ระดับชุมชนมุ่งให้เกษตรกรรมรวมพลังกันในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์ โดยร่วม

แรงในการผลิต การตลาด ด้วยความร่วมมือของหน่วยงานราชการมูลนิธิและเอกชน ทำให้เกิดพลังของชุมชนเกิดการพัฒนาการอยู่ร่วมกันเกิดความสามัคคีระดับสังคมภาครัฐและเอกชนจัดตั้งการบริหารกิจการแปรรูปและการทำธุรกิจชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาเป็นแนวทางและกรอบในการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของลูกจ้างประจำ สังกัดกรมพลธิการทหารบก” จึงได้กำหนดมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ตัวแปรต้น

ปัจจัยส่วนบุคคลของลูกจ้างประจำ

- เพศ
- อายุ
- สถานภาพสมรส
- อายุราชการ
- ระดับการศึกษา
- รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
- รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน
- ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจ

ตัวแปรตาม

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของลูกจ้างประจำ สังกัดกรมพลธิการทหารบก ได้แก่

- ระดับบุคคลและครอบครัว
- ระดับหน่วยงานและสังคม

